

PROUČAVANJE KATEHETIKE DANAS

Primljeno:
16. 6. 2009.

Pregledni
članak

UDK 268
37.014.52

RUDI PALOŠ
Srebrnjak 101
10000 Zagreb

Sažetak

Potaknut najnovijim objavljivanjem djela »*Studiare catechetica*«, autor razmišlja o studiju, mjestu i ulozi katehetike i kateheze danas u svijetu i u Hrvatskoj. U vezi s time postavlja pitanje o katehetskoj terminologiji i njezinu značenju, s posebnim osvrtom na izričaje 'župna kateheza' i 'školski vjeronauk'. Za proučavanje katehetike valja poznavati bibliografske izvore koji govore o povijesti Crkve, kateheze i katehetike općenito, zatim o smjernicama opće i partikularne Crkve, župnoj katehezi i školskom vjeronauku. Važno je pritom konzultirati ne samo specifične studije nego i razne katehetske i druge specijalizirane časopise. Na kraju autor postavlja pitanje o mjestu i ulozi hrvatske kateheze i katehetskih teorijskih i praktičnih dostignuća u svjetskom i lokalnom hrvatskom okruženju. Valjalo bi nastaviti dosadašnja pozitivna nastojanja oko boljitka i promicanja školskog vjeronauka, ali se ne smije zanemariti ni specifično područje župne kateheze. U tom smislu autor postavlja nekoliko pitanja i predlaže moguće smjernice za njihovo rješavanje.

Ključne riječi: katehetika, kateheza, proučavanje katehetike, hrvatska kateheza u hrvatskom i svjetskom okruženju

0. UVOD

Poticaj za ovaj članak je nedavno objavljivanje obnovljenog i prerađenog izdanja jednog od, neka mi bude dopušteno tako se izraziti, katehetskog »bestslera«. Riječ je o knjizi »Proučavati katehétiku«¹, koju u najnovijem, nedavno objavljenom izdanju, potpisuju J. Gevaert (autor) i U. Montisci (urednik).

1. SMJEROKAZI ZA POČETNIKE I ZNALCE

1.1. Početna godina

Rasporedom građe autor nas upućuje na moguća područja istraživanja katehetske problematike. Odmah na početku, u Prosllovu, Gevaert tumači neke od temeljnih postavki u odabiru građe. Kao prvo, to je godina koja služi kao razdjelnica za (ne)uvrštavanje odabrane građe. U ovom slučaju, to je 1980. Iako nije posebno objašnjeno zašto je odabrana baš ta godina, možda bi se jedan od razloga za to mogao naći u dva događaja koja su joj neposred-

¹ J. GEVAERT, *Studiare catechetica* (ur. U. Montisci), LAS, Roma, 2009.

no prethodila: biskupska sinoda o »Katehezi u našem vremenu s posebnim osvrtom na djecu i mlade« (1977) i, s njom povezano, objavljivanje važnoga katehetskog dokumenta, apostolske pobudnice »Catechesi tradendae« (16. listopada 1979).²

Jasno je da je trebalo odrediti godinu koja će poslužiti kao »početak«, kako bi se današnjim studentima i istraživačima suvremene kateheze moglo govoriti o proučavanju. U svakom slučaju, nakon objavljivanja »Catechesi tradendae« može se govoriti o novom razdoblju kateheze u Katoličkoj crkvi.³

1.2. Razlikovanje »kateheze« i »vjeronauka u školi«, odnosno »katehetike« i »religijske pedagogije«

Još je jedna važna odluka vodila autora pri odabiru građe za ovu knjigu. U obzir su uzeta istraživanja i studije koji se odnose prvenstveno na »prenošenje vjere i obrazovanje novih kršćanskih naraštaja« s područja katehetike. Drugim riječima, izostavljene su (uglavnom) one bibliografske jedinice koje se odnose na vjeronauk u školi i na religijsku pedagogiju. Taj se odabir odmah na početku može smatrati mudrim jer se time opseg knjige svodi na razumnu mjeru. Međutim, važno je imati na umu i neke posebnosti suvremene religijske pedagogije.⁴

Iako upravo na njemačkom govornom području postoji obilje članaka, knjiga i drugih izvora koji raspravljaju ne samo o izostavljenoj religijskoj pedagogiji nego i o katehatici, ipak je ta građa ovdje uglavnom izostavljena. Razlog je vrlo jednostavan: danas je sve manje studenata katehetike izvan njemačkoga govornog područja koji se mogu služiti njemačkim jezikom.⁵

2. POLJE KATEHETSKOG ISTRAŽIVANJA

2.1. Najvažnije pitanje

Prvo poglavlje najnovijeg izdanja knjige *Studiare catechetica* zapravo je kratka studija o stanju u suvremenoj katehatici.

² Ta se godina gotovo podudara i s početkom pontifikata pape Ivana Pavla Drugog (16. listopada 1978), ali bi taj razlog bio malo previše »nategnut«, budući da je od početka toga pontifikata ipak prošlo više od godinu dana.

³ Obilna literatura, pogotovo članci i knjige koji su se pojavili neposredno nakon objavljivanja »Catechesi tradendae«, svjedoči i o prilično »užarenoj« atmosferi u raspravama i reakcijama neposredno nakon toga objavljivanja. Bilo je onih koji su smjernice objavljene u »Catechesi tradendae« smatrali »nazadnima« i velikim korakom unatrag nakon objavljivanja »Općega katehetskog direktorija« iz 1971. god., o čemu svjedoče brojne knjige i članci. Valja spomenuti i ranije dokumente dvaju europskih biskupskih konferencija. Riječ je o nacionalnim katehetskim direktorijima. Prvi je među njima dokument Francuske biskupske konferencije, *Direktorij katehetskog pastoralna za uporabu u francuskim biskupijama (Le Directoire de Pastoral Catechétique à l'usage des diocèses de France, u: »Catéchèse« 4/1964, 15-81)*. Drugi nacionalni katehetski direktorij, koji se pojavio gotovo neposredno prije objavljivanja Općega katehetskog direktorija, bio je talijanski nacionalni katehetski direktorij, tzv. Bazični dokument, *Obnova kateheze (CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, Il rinnovamento della catechesi, CEI, Roma, 1970)*. Usp. E. ALBERICH, »Nacionalni katehetski direktoriji«, u: M. PRANJIC (ur.), *Religijskopedagoško-katehetski leksikon* [odsad: *RPKL*], Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 487-490.

⁴ »Mnogi oblici religijske pedagogije više kao uporište ne uzimaju katoličku ili evangeličku teologiju nego religijske studije (religious studies) te se izdvajaju i iz područja katehetskog istraživanja.« J. GEVAERT, »Presentazione«, u knjizi: *Studiare catechetica*, str. 6. Vidi i ono što je rečeno o katehatici i religijskoj pedagogiji u bilj. 15.

⁵ Iako se ta primjedba i s njom povezana odluka odnosi prvenstveno na studente katehetike na Salezijanskom papinskom sveučilištu kojima je ponajprije namijenjena spomenuta knjiga, ipak to vjerojatno vrijedi i za mnoga druga područja. Valja se napokon prisjetiti kako su prijašnja izdanja knjige »Studiare catechetica« postala obaveznim sastavnim dijelom knjižnica na brojnim europskim, ali i izvaneuropskim katehetskim učilištima, o čemu se može uvjeriti svatko tko taj naslov potraži u tim knjižnicama, odnosno na nekoj od internetskih tražilica.

Na početku se postavlja nova vremenska razdjelnica, ovaj put označena 2001. godinom. Drugim riječima, ukazuje se na glavna obilježja katehetike kao znanosti u 20. st., a zatim se opširnije progovara o suvremenim strujama i označnicama na početku 21. stoljeća. Kad je riječ o 20. st., danas je uglavnom svima razumljivo i prihvatljivo govoriti o dva razdoblja. Prvo je prva polovica prošloga stoljeća, kada je katehetika obuhvaćala (i) područje školskog vjeronauka, odnosno katekizamsku školsku poduku. U drugoj polovici 20. st. upravo vjeronauk u školi uzrokuje sve jasniju podjelu između župne kateheze i vjeronauka u školi, odnosno između katehetike i religijske pedagogije⁶. To poglavito vrijedi za zemlje u kojima je u školama kao predmet postojao vjeronauk ili neki drugi oblik poduke u vjeri ili o vjeri i/ili religiji.

Danas su, ističe *Studiare catechetica*, i praksa i teorija, i kateheza i katehetika prvenstveno obilježene pitanjem: *Kako se postaje kršćaninom?* Tako postaje jasno da istinski problemi nisu ni katekizam, ni didaktika ni metodologija, nego temeljna zadaća Crkve, a to je navještaj Isusa Krista, formiranje novih naraštaja kršćana.⁷

2.2. Obilježja svijeta u kojemu živimo te mjesto i uloga kateheze i katehetike u njemu

Bez nakane da se upotrebljavaju alarmantni izrazi ili da se govori o apokaliptičkim vremenima, jednostavno se potvrđuju činjenice: ne postoji kršćansko društvo, ne živi se u kršćanskom svijetu, pa se stoga ni kršćanstvo ne može spontano prenositi. Prisjetimo li se usto pojava kao što su sekularizacija i dekristijanizacija, postaje razumljivim poziv na katehizaciju prilagođenu okruženju koje je malo ili nimalo kršćansko. U školi koja je sve više pluralistička, više nije moguće organizirati i ostva-

rivati isključivo crkvenu katehezu. U takvoj situaciji kateheza postaje stvarnost koja prethodi znanstvenom razmišljanju. Jedna od definicija katehetike sada glasi: *Katehetika je sustavno i kritičko razmišljanje o postavljanju i ostvarivanju katehetskog djelovanja Crkve u sadašnjem vremenu.*

Katehetika je povezana s teološkim i pedagoškim znanostima, iako nema osobitu ulogu ni u jednim ni u drugima. Osim toga, kad je riječ o teologiji i crkvenom nauku, katehetika nije i ne može biti u suprotnosti s njima, jer se to protivi naravi katehetskog čina i poduke u vjeri.

Imajući sve to na umu, može se početi razvrstavati i konzultirati bibliografska građa kako bi se upoznali pojedini katehetski problemi i produbila konkretna pitanja. Svima zainteresiranima *Studiare catechetica* će u tome biti nezaobilazan i koristan priručnik.

3. BIBLIOGRAFSKI IZVORI ZA STUDIJ KATEHETIKE

Studiare catechetica prvenstveno je ogledalo dugogodišnjeg postojanja i rada Katehetskog instituta Salezijanskoga papinskog sveučilišta u Rimu. Tu je sakupljena bibliografska građa na nekoliko jezika: engleskom, francuskom, nizozemskom, njemačkom, portugalskom, španjolskom i talijanskom.⁸

⁶ Ova podjela, s obzirom na katehniku i religijsku pedagogiju, danas ni na njemačkom govornom području više nije tako jednostavna i općeprihvaćena. Usp. bilj. 15.

⁷ U takvoj situaciji i katekizam gubi na svojoj važnosti. I nadalje je koristan i potreban, ali je tek sredstvo pomoću kojega se poboljšava usmena katehetska poduka i pospješuje formiranje kršćana. Na važnosti sve više dobivaju sakramentalna inicijacija i potonja mistagoška kateheza (*Studiare catechetica*, str. 8).

⁸ Kao što je već spomenuto, njemački je u najnovijem izdanju knjige *Studiare catechetica* uglavnom izostavljen, ali građe s toga govornog područja ipak ima u izabranim bibliografskim jedinicama.

3.1. Temeljni bibliografski izvori

Kao što je već spomenuto, kao početna godina za uvrštavanje bibliografske građe ovom je prigodom prihvaćena 1980. godina, ali se u nekim slučajevima spominju i bibliografske jedinice nastale prije te godine ako za to postoje opravdani razlozi, kao npr. kad je riječ o pojedinim časopisima i bibliografskim zbirka, temeljnim katehetskim djelima i dokumentima te nekim drugim važnim izvorima.

U prvoj skupini prikazani su temeljni priručnici i osnovna bibliografska građa. Među glavne bibliografske izvore uvršteni su najznačajniji katehetski časopisi, bibliografske zbirke i godišnjaci te časopisi koji, iako nisu prvenstveno katehetske naravi, sadrže važne bibliografske priloge s katehetskog područja.

Živimo u vrijeme kad se znanje i podaci o pojedinim područjima ljudskoga znanja ubrzano umnažaju. U takvoj situaciji veliko značenje imaju leksikoni, enciklopedije i rječnici. *Studiare catechetica* navodi zasebno katehetske i leksikone (rječnike) s područja religijske pedagogije, teologije općenito te pastoralne teologije, liturgije i misiologije. Uvršteni su i temeljni katehetski priručnici, klasična katehetska djela i antologije katehetskih tekstova. Posebno mjesto zauzima i, imajući na umu sve dosad rečeno, izvjestan izuzetak predstavlja popis nemalog broja priručnika o školskom vjeronauku.

4. KATEHETSKE SMJERNICE OPĆE I PARTIKULARNE CRKVE

Važnost katehetske djelatnosti potvrđuju i brojni crkveni dokumenti i smjernice. Oni se mogu razvrstati ponajprije s obzirom na to je li riječ o djelima na općoj ili partikularnoj crkvenoj razini.

4.1. Općecrkvena razina

U mnoštvu dokumenata i smjernica objavljenih na gotovo svim jezicima kojima se služi Katolička crkva, *Studiare catechetica* posebno spominje: zbirke službenih katehetskih dokumenata objavljenih nakon Drugoga vatikanskog sabora te bibliografske izvore o katehezi u saborskim dokumentima. Posebno mjesto i znatan prostor pripada popisu važnih dokumenata opće Crkve koji su isključivo katehetske naravi ili su osobito važni za katehetsku djelatnost, a to su: Zakonik kanonskoga prava (1983), Opći katehetski direktorij (1971), Obred uvođenja odraslih u kršćanstvo (1972), Evangelii nuntiandi (1975), Poruka Božjemu narodu (Sinoda 1977), Catechesi tradendae (1979), Redemptoris Missio (1990), Katekizam Katoličke crkve (1992), Kompendij Katekizma Katoličke crkve (2005), Opći direktorij za katehezu (1997), Postsinodalne pobudnice kontinentalnih sinoda, Smjernice za formaciju kateheta u misijama, Smjernice o evangelizaciji.

4.2. Partikularne crkve

Važni su i dokumenti o prvom navještaju i katehezi na pojedinim kontinentima i u pojedinim zemljama. U Europi se zasebno spominju: Belgija, Engleska, Francuska, Italija, Luksemburg, Mađarska, Njemačka, Poljska i Španjolska. Iz Amerike su navedene: Argentina, Brazil, Ekvador, Kanada, Meksiko, Sjedinjene Američke Države i Venezuela. Iz Afrike, Azije i Australije spominju se: Filipini, Mozambik i Pakistan te dokumenti Konferencije azijskih biskupa.

Iako su, kao što se vidi, izostavljeni i slavenski jezici, ipak se na pojedinim mjestima spominju i bibliografski podaci s nekih od njih, npr. s poljskoga i, što je za nas posebno zanimljivo, hrvatskoga. O hrvatskoj »prisutnosti« bit će govora u posebnom dijelu ovoga članka.

4.3. Vjeronauk u školi

Kao potvrda opredjeljenja istaknutog na početku, ali i činjenice da to dvoje nije moguće u potpunosti odvojiti, i u ovom se dijelu nudi širok izbor iz daleko opsežnije postojeće bibliografske građe o školskom vjeronauku. Osim općih informacija, posebno se spominju dokumenti pojedinih biskupskih konferencija: Argentine, Austrije, Belgije, Italije, Kanade, Latinskoameričkog episkopata, Njemačke (Katolička i Evangelička crkva) i Španjolske.

4.4. Druga izabrana područja

Posebno mjesto pripada komentarima o Apostolskom vjerovanju, službenim katekizmima za odrasle pojedinih biskupskih konferencija (Belgije, Francuske, Gvatemale, Italije, Kolumbije, Nizozemske, Njemačke, Sjedinjenih Američkih Država i Španjolske). Spomenuti su i neki neslužbeni katekizmi te priručnici koji su namijenjeni uvođenju u kršćansku vjeru.

5. POVIJEST KATEHEZE, KATEHETSKI ČASOPISI I POJEDINE KATEGORIJE ONIH KOJIMA SU NAMIJENJENE KATEHETSKE DJELATNOSTI

Neke su teme tako široke da ih nije jednostavno ni teoretski definirati, a kamoli ukratko prikazati. Jedna od njih je svakako povijest kateheze, bilo opća bilo pojedinih zemalja. *Studiare catechetica* i na ovom se području ravna prije svega temeljnom idejom vodiljom: spominje ona djela koja su obilježena internacionalnošću, prepuštajući svakom studentu i, naravno, profesoru detaljniji i određeniji odabir bibliografske građe uz posve razumljiva proširivanja.

5.1. Povijest kateheze

Uz djela koja govore o povijesti kateheze, tu su i ona koja se odnose na pojedina

područja. Izdvojeno su prikazane bibliografske jedinice koje se odnose na novozavjetno razdoblje, zatim na razdoblje patristike (djela o patristici od 100. do 500. godine) i na srednji vijek (od 500. do 1500. godine). I za novozavjetno i za patrističko razdoblje uvrštene su bibliografske jedinice koje govore o tim razdobljima, ali i one koje se odnose na djela najznačajnijih autora iz tih razdoblja. Za moderno doba (od 1500. do 2000. god.) prikaz je proširen, pa se uz nekoliko temeljnih djela spominju i ona koja govore o povijesti kateheze u razdoblju moderne u pojedinim europskim zemljama (Austriji, Belgiji, Luksemburgu, Francuskoj, Njemačkoj, Irskoj, Italiji, Nizozemskoj, Španjolskoj), američkim (Boliviji, Brazilu, Čileu, Kolumbiji, Kostariki, Hondurasu, Meksiku, Paragvaju, Peruu, Venezueli, Kanadi, SAD-u) i azijskim (Kini, Vijetnamu). Posebno mjesto zauzimaju bibliografske jedinice koje govore o povijesti kateheze u 20. st. Nakon djela opće naravi, spominju se ona koja govore o povijesti kateheze u pojedinim zemljama i na raznim kontinentima (Africi, Argentini, Australiji, Austriji, Belgiji, Boliviji, Čileu, Engleskoj, Filipinima, Francuskoj, Hrvatskoj, Indiji, Italiji, Kini, Latinskoj Americi, Nizozemskoj, Njemačkoj, Poljskoj, SAD-u, Španjolskoj).

5.2. Katehetski časopisi

Časopisi su razvrstani prema sljedećim kriterijima: a) časopisi s pretežno znanstvenim prilozima i s određenom razinom kritičkog razmišljanja; b) časopisi s pretežno didaktičkim materijalima za katehete i vjeroučitelje; c) časopisi kojih se sadržaj pretežno odnosi na školski vjeronauk; d) glasnici koji služe za povezivanje; e) pastoralni časopisi s ponekim katehetskim sadržajem.

5.3. Oni kojima je kateheza namijenjena

Područja koja su ovdje prikazana mogu svima zainteresiranima, i početnicima i stručnjacima, pokazati koja su područja važna za katehetsku djelatnost, iako popis nije ni iscrpan ni konačan. Prije svega, to su kršćanska zajednica, kateheza odraslih, kršćanski odgoj djece, uvođenje u kršćanstvo općenito, uvođenje odraslih u kršćanstvo odnosno katekumenat, uvođenje djece u kršćanstvo, kateheza adolescenata i mladih, posebna područja kateheze.

6. MJESTO, ULOGA I ZADACI HRVATSKE KATEHEZE U SVJETSKOM OKRUŽENJU

Iako naslov ovoga dijela upućuje na široka i zahtjevna obzorja, ovdje će biti riječi tek o nekoliko polaznih razmišljanja uz pojedine teme.

6.1. Hrvatska u inozemnim katehetskim studijama

Iako *Studiare catechetica* prikazuje djela i zemlje engleskog, francuskog, nizozemskog, portugalskog, španjolskog i talijanskog govornog područja, ipak su tu uz posve razumljivo i nezaobilazno spominjanje nerijetkih djela s njemačkoga govornog područja, uključeni i drugi jezici i zemlje (Poljska), a među njima i hrvatski jezik i Hrvatska. Pogledajmo u kojim se to prigodama, odnosno kojim povodom događa.

Hrvatska se spominje zasebno kad je riječ o povijesti kateheze 20. stoljeća.⁹ Poimence su spomenuta i dva hrvatska časopisa: »Kateheza« i »Lada«, oba kad je riječ o časopisima pretežno posvećenima religijskoj pedagogiji.¹⁰

Valja spomenuti i djela pojedinih hrvatskih autora, koja su navedena u nekoliko područja, uvijek s obzirom na povijest kateheze. To su zapravo doktorske disertacije navedene uz sljedeća područja: djela

opće naravi¹¹ te djela povezana s poviješću kateheze pojedinih zemalja, poimence Austrije¹² i Njemačke¹³ uz, naravno, već zasebno spomenutu Hrvatsku¹⁴. Napokon, tu su i imena aktualnih urednika dvaju spomenutih hrvatskih časopisa, spomenuta uz pojedini časopis i u popisu imena autora na kraju knjige.¹⁵

6.2. Neka otvorena pitanja

Govor o pojedinim knjigama i istraživanjima, pa bili oni i daleko značajniji i sveobuhvatniji od priručnika o kojemu je ovdje riječ i koji je već postao neka vrsta klasičnog i obaveznog pomagala na teološkim, katehetskim i religijskopedagoškim učilištima i u knjižnicama, mogao bi se shvatiti kao hvala ili kuknjava koja se odnosi na prošlost i na ono što je već (ne) učinjeno. Stoga smatram da bi na kraju valjalo barem malo promotriti sadašnjost s pogledom upravljenim prema budućnosti i zapitati se koje je mjesto i zadaća hrvatske kateheze danas i sutra.

⁹ Usp. »Croazia«, u: *Studiare catechetica*, str. 114. Spomenuta su dva djela, oba objavljena na hrvatskom jeziku: J. JAKŠIĆ, *Četiri stoljeća hrvatskog katekizma*, Glas Koncila, Zagreb, 1995; A. PAVLOVIĆ, *Doprinos Ferde Hefflera razvoju kateheze i katehetskog pokreta u Hrvatskoj (1900-1940)*, Zagreb, 1997.

¹⁰ »Kateheza« je spomenuta među »časopisima s većim znanstvenim profilom«, a »Lada« među »časopisima s prvenstveno didaktičkom ulogom«. Usp. *Studiare catechetica*, str. 137. i 140.

¹¹ R. PALOŠ, *Il problema del contenuto della catechesi negli incontri catechistici internazionali*, Facoltà di scienze dell'educazione, UPS, Roma, 1993.

¹² M. PRANJIĆ, *Christus als Mittelpunkt der Glaubensverkündigung nach Josef Andreas Jungmann*, Facoltà di scienze dell'educazione, Roma, 1982.

¹³ A. FILIPOVIĆ, *Religiöse Erziehung als Hilfe zur Menschwerdung. Eine Untersuchung zur Religionspädagogik Adolf Exelers (1926-1983)*, Dialogverlag, Münster, 2004.

¹⁴ J. Jakšić i A. Pavlović, usp. bilješku 8.

¹⁵ To su R. Razum (urednica »Lade«, str. 140. i 182) i R. Paloš (urednik »Kateheze«, str. 138. i 181).

Bez težnje za iscrpnošću i vrijednosnim svrstavanjem, spominjem nekoliko odabranih točaka i područja.

6.2.1. Pojašnjavanje mjesta i (su)odnosa katehetike i religijske pedagogije, župne kateheze i školskog vjeronauka

Demokratske promjene, osamostaljivanje Hrvatske, ratne strahote i stradanja te sve ono što se na društvenom, političkom i unutarcrkvenom planu dogodilo u našoj domovini i Crkvi posljednjih dvadeset godina potiče nas na daljnje pojašnjavanje mjesta, uloge i međusobnog odnosa katehetike i religijske pedagogije, župne kateheze i školskog vjeronauka u našoj, hrvatskoj stvarnosti.¹⁶ To je potrebno kako bi se još jasnije teoretski objasnili mjesto i uloga župne kateheze odnosno školskog vjeronauka, ali i posvijestile njihova međusobna povezanost i istovremena posebnost. Mnogo se toga kojiput pretpostavlja, pa se smatra da su ta područja već jasno određena i protumačena, no istovremeno se zanemaruje činjenica da je riječ o stvarnostima i procesima koji su u neprekidnoj mijeni. U prilog tomu govore i neke činjenice iz inozemne i naše domaće, hrvatske stvarnosti.¹⁷ Osvrnimo se prije svega na naše domaće prilike.

6.2.2. (Ne)promicanje školskog vjeronauka i župne kateheze

Brojne pisane i usmene rasprave, simpoziji, katehetske škole i drugi susreti u posljednjih dvadesetak godina posvećeni su školskom vjeronauku. Načinjeni su programi i udžbenici za predškolski vjerski odgoj i za vjeronauk u osnovnim i srednjim školama, a mnogi su i više puta obnovljeni i preuređeni. Organizirana je trajna formacija na nacionalnoj i biskupijskoj razini, ustanovljeni su i sve su bolje ekipirani odgovarajući uredi i druga tijela. Uspore-

dimo li ono što je učinjeno u školskoj vjeronaučnoj poduci i ono što je učinjeno i što se čini u župnoj katehezi, morat ćemo ipak priznati da područje župne kateheze

¹⁶ Možda je došlo vrijeme da se i kod nas počne razmišljati o stvaranju hrvatske katehetske bibliografije u koju bi bila upisana sva djela, knjige i članci (pa i oni objavljeni u tzv. »ciklostilskoj tehnici«) koji su objavljeni ne samo u Hrvatskoj nego i izvan Hrvatske, a govore o toj temi. To bi se možda moglo ostvariti suradnjom Nacionalnoga katehetskog ureda, katehetskih i teoloških učilišta te Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) odnosno projekata kao što je npr. »Hrčak«. Netko će reći da je »Hrčak« dostatan, ali to nije točno, među ostalim i stoga što je on ograničen samo na časopise i djela koji odgovaraju određenim mjerilima znanstvenosti. NSK je u tom smislu sveobuhvatnija, ali zbog naravi i širine svoga posla sporo napreduje u obradi materijala. Valjalo bi među ostalim razmišljati i o digitalizaciji naše katehetske baštine, pogotovo one do kraja 19. st. ili do polovice 20. st., jer ona postoji u rijetkim knjižnicama, od kojih su mnoge nedostupne javnosti.

¹⁷ Usp. pojmove »katehetika« i »pedagogija religije« u: RPKL, s obzirom na stanje koje je bilo aktualno i općenito prihvaćeno osamdesetih godina 20. st. U pogledu današnje situacije, dovoljno je poslužiti se suvremenim elektroničkim pomagalima da se otkrije još uvijek velika raznolikost u poimanju. Pretraživanjem nekoliko temeljnih pojmova na internetu, došao sam do zanimljivih zaključaka, koji samo potvrđuju Gevaertovu tvrdnju iz *Studiare catechetica* o novom položaju katehetike i religijske pedagogije.

Na njemačkom govornom području općenito se smatra da izričaj »religijska pedagogija« danas bolje odgovara području koje se odnosi na religiozno učenje i podučavanje. U većini slučajeva na visokim učilištima postoji zajednička katedra za religijsku pedagogiju i kateheticu. Ipak se još uvijek u nekim situacijama taj pojam spominje zasebno (usp. W. NASTAINCZYK, »Katechetik«, u: N. METTE – F. RICKERS, *Lexikon der Religionspädagogik*, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 2001, st. 963-966). Drugi pak jednostavno smatraju da je katehetika dio religijske pedagogije (usp. »Katechetik«, u: Lehrstuhl für Didaktik der Religionslehre, für Katechetik und Religionspädagogik«, Katholische Universität Eichstätt Ingolstadt, <http://www.ku-eichstaett.de/Fakultaeten/THF/relpaed.de> – posjećeno 16. lipnja 2009). Na engleskom govornom području slična bi se situacija mogla susresti kad je riječ o izričajima

zaostaje.¹⁸ Na teoretskoj razini sve izgleda jasno, s obzirom na programiranje i na smjernice također je mnogo toga učinjeno.¹⁹ Točne brojke ovdje nije moguće uspoređivati budući da su istraživanja, iako još uvijek nedostatna, provedena ponajviše u vezi s vjeronaukom u školi. Možda bi u prilog ovoj tvrdnji mogla ići i jedna zanimljiva činjenica: u svim (nad)biskupijama postoje katehetski uredi pod nadležnost kojih spada i školski vjeronauk. S druge strane samo u jednoj (nad)biskupiji postoji ured za školski vjeronauk koji se, što valja pohvaliti, bavi područjem za koje je i ustanovljen. Iako je, teoretski gledajući, prihvatljivo da katehetski ured brine i za školski vjeronauk, nije prihvatljivo da se u praksi bavi *pretežno* ili *isključivo* školskim vjeronaukom.²⁰ U nedostatku egzaktnih istraživanja, nemoguće je govoriti o postotku utrošenog vremena zaposlenog osoblja na jednu ili drugu stranu, ali ipak nekako prevladava dojam da ne postoji ravnoteža. Stoga smatram da pojedina teoretska razmišljanja, dokumenti i priznanja, uz hvalevrijedna praktična ostvarenja na polju župne kateheze, ipak nisu dostatna da se popravi sveopći »dojam« o svojevrsnoj krizi župne kateheze.

»religious education« i »catechetics« odnosno »catechesis«. Slična, iako mnogo zamršenija situacija s često nejasnim poimanjem i određivanjem pojedinih izričaja vladala je polovicom 20. st., na početku širega poslijeratnog zamaha međunarodnoga katehetskog pokreta i susreta katehetičara na raznim međunarodnim skupovima. Očito je da se više ne može jednostavno tvrditi kako se religijska pedagogija bavi vjeronaukom u školi, a katehetika župnom katehezom. Iako ta podjela još uvijek upućuje na određeno važeće područje koje proučava i tumači jedna odnosno druga znanost, ipak je očito da je u 21. st. potrebno iznova tražiti odgovarajuću terminologiju koja će jasno odrediti značenje tih izričaja ili eventualno naći nove, bolje. Ako to vrijedi na međunarodnoj razini, neće biti naodmet te izričaje (opet) pojašnjavati i u našoj hrvatskoj situaciji. Usp. A. T. FILIPOVIĆ, *Aktualna pitanja religijske pedagogije i*

katehetike, u: »Bogoslovska smotra« 76(2006)1, 147-172; R. RAZUM, *Vjeronauk između tradicije i znakova vremena. Suvremeni izazovi za religijskopedagošku i katehetsku teoriju i praksu*, Glas Koncila, Zagreb, 2008; J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća: pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastoralu u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009.

¹⁸ Možda će netko reći kako se npr. svećenici redovito susreću na svojim dekanatskim i drugim sastancima i skupovima, ali se ipak mora priznati da je posljednjih godina, za razliku od školskog vjeronauka, sustavno razmišljanje te organizirana i programirana sustavna (cjeloživotna) formacija za područje župne kateheze ipak nedostatna ili barem nedovoljno »glasna« i »promidžbenac«. To posebno vrijedi ako se pritom misli i na uključivanje dobrovoljaca laika u župnu katehezu.

¹⁹ Za područje župne kateheze osobito je važan dokument naših biskupa o župnoj katehezi. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, Zagreb – Zadar, NKU/HBK-HILP, 2000.

²⁰ »Prihvatljivost« se može teoretski opravdati ako se prihvati terminologija prema kojoj su »kateheza« i »katehetska djelatnost« odnosno »katehetika« pojmovi širi od »školskog vjeronauka« i »religijske pedagogije«. To bi se među ostalim moglo opravdati i s povijesnog gledišta, budući da je katehetika kao znanost poznata već preko dva stoljeća (1774), dok se religijska pedagogija javlja tek početkom odnosno polovicom 20. st. Osim toga, religijska pedagogija (Religionspädagogik) je izričaj koji je još uvijek udomačen, ponajprije na njemačkome govornom području, dok se na mnogim drugim jezičnim područjima, pogotovo u Italiji, nekad isključivo, a danas ponajviše, upotrebljavaju pojmovi katehetika i kateheza. Iako smo mi i povijesno i interesno povezani i s jednim i s drugim govornim područjem, ipak se čini da su izričaji kateheza i katehetika učestaliji. Uostalom, to je i razumljivo, jer su kod nas i u praksi i na teoretskoj razini kateheza i katehetika bile vrlo razvijene, dok su »religijska pedagogija« i »školska vjeronaučna poduka« (Religionspädagogik i Religionsunterricht) – zbog komunističke vladavine i isključenosti bilo kakvog (pozitivnog) spominjanja religije i religijskih pojmova iz školskog sustava i javnosti – ostale također nepoznanice i »strano tijelo« u našoj svakodnevici.

U svakom slučaju, ovdje nije prije svega riječ o tome trebaju li za školski vjeronauk odnosno za župnu katehezu na biskupijskoj razini biti zaduženi uredi za vjeronauk ili katehetski uredi, nego ponajprije o vremenu, osoblju i konkretnom zanimanju i organizaciji na svakom od tih područja.

7. UMJESTO ZAKLJUČKA

Iako na međunarodnoj razini nemamo »veleposlanike« ni organizirani »lobi« za vjeronauk u školi i katehezu, ipak se javljamo i na određeni smo način prihvaćeni i poznati i u međunarodnim krugovima i publikacijama.²¹

I u školskom vjeronauku i u župnoj katehezi učinjeno je mnogo na teoretskom, praktičnom, organizacijskom i publikacijskom polju. I za jedno i za drugo područje postoje dokumenti opće i domaće Crkve dostupni i na hrvatskom jeziku, a nerijetko i razrađeni programi, smjernice i pomagala. Mnogo je stručno osposobljenih osoba i za jedno i za drugo područje, a nemali je broj postigao i visoku stručnu spremu. Tu su i visoka učilišta, stručni časopisi, glasila i pomagala na nacionalnoj, biskupijskoj i lokalnoj razini.

Život je međutim u neprestanom kretanju i promjeni. Stoga, bez obzira jesmo li mnogo ili malo napredovali, jesmo li u velikoj ili maloj krizi, sigurno postoji potreba i naša je zadaća nastojati učiniti još više. Što?

Na široj razini trebalo bi razmisliti o ujednačenijem promicanju i školskog vjeronauka i župne kateheze. To je zadaća koju trebaju (i nadalje) promicati HBK te nadbiskupi i biskupi, ali i redovničke zajednice i njihovi poglavari, provincijalke i provincijali. Na užoj, lokalnoj razini, to je prvenstvena zadaća župnika i njihovih prvih suradnika. Uz dobrodošle daljnje napore na teoretskom području, trebalo bi razmisliti o onima koji će sve dosadašnje smjernice i dokumente te ostale ponuđene ideje i prijedloge proučavati i, što je napose važno, provoditi u djelo. Možda bi nam u tom smislu mogao pomoći i pokoji konkretan primjer. Moglo bi se npr. više i ciljano izvještavati o uspješnim primjerima dobro organizirane župne kateheze i ostalih pothvata

na tom području u nas, ali i, barem koji-put, iz inozemstva. U našim bi se teološkim i katehetskim glasilima²², a možda i na kojem posebno za to organiziranom skupu, mogli prikazati konkretna organizacija i rad župnih kateheta u Hrvatskoj te župnih kateheta, posebice dobrovoljaca, u inozemstvu, npr. u Francuskoj, Italiji i u nekim drugim europskim zemljama.²³

²¹ O tome svjedoči sudjelovanje naših službenih ili pojedinačnih (samoinicijativnih) predstavnika i zastupnika na brojnim međunarodnim skupovima i u raznim tijelima, počevši od onih koje organiziraju biskupske konferencije i nacionalni katehetski uredi pa do raznih susreta kateheta, vjeroučitelja i drugih djelatnika na području školskog vjeronauka i župne kateheze. Kao dobri primjeri kad je posrijedi župa ističe se i hrvatski projekt bazičnih skupina u župnoj zajednici. Usp. P. ARAČIĆ – B. ČIČKOVIĆ – I. DŽINIĆ, *Od obitelji do crkvenih zajednica i pokreta u Hrvatskoj*, u: »Nova prisutnost« 7(2009)1, 31-49, ovdje str. 45. Na teoretskoj razini, dovoljno je prisjetiti se da se i u *RPKL* i u *Lexikon der Religionspädagogik* zasebno govori o katehezi odnosno o religijskoj pedagogiji u Hrvatskoj.

²² Uz postojeće izvještaje o uključivanju i radu vjernika laika u župnim zajednicama, mogao bi se redovito osigurati određeni prostor upravo za govor o župnoj katehezi. Tu bi se mogli prikazivati svijetli likovi iz prošlosti, iskustva u pojedinim zemljama i konkretna iskustva pojedinih župnih kateheta i katehista. Prisjetimo se tzv. mama kateheta, adolescenata kateheta, mladih kateheta, župnih kateheza za ministrante itd.

²³ Bilo bi npr. zanimljivo saznati kako se župna kateheza organizira u zemljama koje istovremeno imaju i organizirani školski vjeronauk. Djeca koja pohađaju župnu katehezu, nakon primanja sakramenta prve pričesti, uključuju se u pojedine, nazovimo ih tako našim suvremenim rječnikom, »interesne skupine«, npr. skaute. Možda bi valjalo razmisliti o tome kako teoretski i shematski povezati svih osam godina župne kateheze naših osmoškolaca, bez navezanosti na naš nekadašnji župni model, koji je u biti bio preslika školske kateheze izvan školskih zidova, nakon nasilnog istjerivanja vjeronauka iz škole po dolasku komunističke vlasti. Prisjetimo se, a ovdje je to već bilo spomenuto, kako je školski vjeronauk u prvoj polovici 20. st. zapravo bio katekizamska školska poduka (usp. poglavlje 2.1). Danas je međutim potrebno tražiti nove puteve i kretati se njima.

U novije vrijeme, posebno otkad se i u nas govori o ekonomskoj krizi, nerijetko nas priznati stručnjaci podsjećaju na mnogo bogatije zemlje i narode gdje je uobičajeno govoriti kako su oni zapravo »siromašni« te da »moraju« sami nastojati svojim radom rješavati postojeće i novonastajuće probleme. Možda bismo, potaknuti tim primjerom, i mi u našoj crkvenoj

zajednici i svakodnevnici, trebali još više razvijati svijest o stanovitoj »krizi« naše katehetske i religijskopedagoške stvarnosti, ne zato da bismo bili (još više) pesimisti, nego zato da bismo postali svjesni kako smo prije svega mi, ovdje i sada prisutni, pozvani uočavati probleme, nedostatke i mogućnosti, te ih nastojati, pojedinačno i zajednički, rješavati.